

18. 3. 2019

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Problematika vyvinění se právnické osoby z trestněprávní odpovědnosti

Vládní novelou č. [183/2016](#) Sb., byl s účinností od 1. 12. 2016 do § 8 zákona č. [418/2011](#) Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob (dále také jen jako „ZTOPO“) včleněn odstavec 5 ve znění „Právnická osoba se trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila.“ Institut exkulpace právnických osob byl přijat v důsledku příliš přísné úpravy ZTOPO v původním znění, která právnickým osobám neumožňovala vyvinění se z jejich trestní odpovědnosti, vyjma tzv. řadových zaměstnanců dle ust. § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO.

Vzhledem k tomu, že podmínky pro vyvinění jsou nastaveny velice široce a nekonkrétně, přinesl s sebou tento nový institut řadu nejasností a otázek, jaká konkrétní opatření budou ze strany orgánů činných v trestním řízení považována za dostatečná k naplnění podmínek dle § 8 odst. 5 ZTOPO.

Zákonodárce zvolil pro naplnění podmínek vyvinění se poměrně širokou formulaci a nijak nekonkretizoval, v čem lze spatřovat „*veškeré úsilí, které je možno po právnické osobě požadovat*“. Ani důvodová zpráva k této novele nenabízí v tomto směru žádné konkrétní vodítko. Výklad proto zůstal na aplikační praxi orgánů činných v trestním řízení. Ta se v posledních dvou letech od zavedení možnosti zproštění se trestní odpovědnosti podle ZTOPO vyvíjela prozatím především pod vlivem výkladové činnosti Nejvyššího státního zastupitelství (dále také jako „**NSZ**“). Dne 29. 11. 2016, tedy ještě před účinností novely, zveřejnilo NSZ dokument označený jako *Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce* a dne 14. 8. 2018 pak byla zveřejněna aktualizovaná, a především o požadavky na naplnění podmínek dle ust. § 8 odst. 5 ZTOPO podstatně doplněná verze této metodiky (dále jen jako „**Metodika**“). Ta je v současnosti zároveň posledním zveřejněným „návodem“ na přístup ke Compliance programům a Compliance management systémům (dále také jako „**CP**“ a „**CMS**“).

Z obsahu Metodiky lze identifikovat čtyři základní složky CP a CMS, které budou orgány činnými v trestním řízení pro naplnění ust. § 8 odst. 5 ZTOPO zkoumány. Jedná se o následující složky:

- preventivní,
- detekční nebo-li kontrolní,
- represivní nebo-li sankční a

- existence firemní kultury.

Složka preventivní zahrnuje přijetí formálních pravidel chování zaměstnanců a dalších reprezentantů právnické osoby, a to např. formou etických kodexů, pracovních řádů, organizačních řádů a v neposlední řadě formou realizace systému školení apod.

Kontrolní složka spočívá v existenci dostatečných kontrolních mechanismů, které jsou v případě závadného jednání schopny toto odhalit. V řízení před soudem se existence účinných kontrolních mechanismů prokazuje např. záznamy o prováděných kontrolách, zjištěných proviněních a opatřeních přijatých po zjištění provinění, pravidelným vyhodnocováním přijatých systémů aj.

Sankční složka je naplněna, pokud právnická osoba v případě, že zjistí nezákonné jednání svých zaměstnanců či zástupců, přistoupí k vyvození adekvátní sankce. V praxi však může být tento požadavek problematický z hlediska pracovněprávního. Je proto nutné zvolit takové sankční mechanismy, které budou dostatečné z hlediska § 8 odst. 5 ZTOPO, ale zároveň v souladu s pracovněprávními předpisy. Jako značně problematický se tento požadavek jeví především ve vztahu k zásadě presumpce nevinoty. Požadavek orgánů činných v trestním řízení, aby zaměstnanci dané právnické osoby byli potrestáni ještě před nabytím právní moci odsuzujícího rozsudku, jako podmínka pro naplnění § 8 odst. 5 ZTOPO, nelze považovat za legitimní a souladný se zásadou presumpce nevinoty. V praxi nebyl ze strany orgánů činných v trestním řízení vyhodnocen jako dostatečný postup, kdy právnická osoba přeřadila zaměstnance na jinou práci a snížila mu plat, s tím, že „*vyčkávání na výsledky trestního řízení se jeví neefektivním a pozbývajícím smyslu předmětných opatření*“. Dle našeho názoru je nesporné, že zaměstnavatel je povinen ctít princip presumpce nevinoty, který je jedním ze základních principů trestního řízení a nepochybně se tedy musí uplatnit i v pracovněprávních vztazích.

Poslední složkou efektivního compliance programu je existence firemní kultury, která je dle Metodiky nejdůležitějším faktorem ovlivňujícím dodržování závazných pravidel a etického chování. Orgány činné v trestním řízení by tedy měly zjišťovat, zda jsou přijatá opatření ve společnosti skutečně dodržována, zda vedení organizace a její střední a nižší management jsou zaměstnancům příkladem a dbají na dodržování nastavených pravidel.

Přijatá opatření mají být šitá přímo na míru dané právnické osobě a uvedené úrovně CP a CMS na sebe mají navazovat a vzájemně se doplňovat. NSZ však v Metodice zdůrazňuje, že to neznamená, že by každá právnická osoba musela vykazovat všechny vyjmenované specifické instrumenty a vždy bude záležet na okolnostech konkrétní právnické osoby.

Ani doložení všech výše specifikovaných požadavků ovšem v některých případech nemusí orgánům činným v trestním řízení stačit. V praxi již obžaloba dovodila, že „*...v případě, kdy je obviněným právnickým osobám přičítáno jednání členů jejich statutárních orgánů, samotná existence např. tzv. compliance programu nemůže vést ke zproštění se obviněné právnické osoby trestní odpovědnosti podle § 8 odst. 5 zákona č. 418/2011 Sb., pokud tyto osoby fakticky rozhodují o přijetí takových opatření, o jejich podobě a mají dohlížet nad jejich dodržováním.*“ Tento názor potvrdil i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí[1], kde prostřednictvím odkazu na komentář[2] uvedl: „*Při posuzování splnění podmínek pro zproštění trestní odpovědnosti právnické osoby podle § 8 odst. 5 TOPO v případě spáchání protiprávního jednání přičítaného právnické osobě ze strany statutárních orgánů a dalších osob s vedoucím postavením v rámci právnické osoby je třeba mít na paměti, že trestná činnost byla v tomto případě spáchána právě těmi osobami, které mají primárně přijímat opatření předcházející trestné činnosti, kontrolovat jejich dodržování, případně reagovat na jejich porušení. Vyvinění na základě přijetí těchto opatření se tak dovolává právě ta osoba, která je nejprve přijala a poté sama porušila. K naplnění exkulpačního důvodu v případě přičítání jednání osoby podle § 8 odst.*

1 písm. a) TOPO proto bude docházet zcela výjimečně.“

V neposlední řadě je na místě uvést, že zjištění naplnění podmínek dle ust. § 8 odst. 5 ZTOPO je povinností orgánů činných v trestním řízení, a to dle zásady vyhledávací uvedené v ust. § 2 odst. 5 tr. ř., která orgánům činným v trestním řízení ukládá povinnost objasňovat všechny okolnosti stejně pečlivě ve prospěch i neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. V praxi se naplněním těchto podmínek zabývá policie v řízení ex officio již v předsoudní fázi trestního řízení, např. v rámci domovních prohlídek a prohlídek jiných prostor podle § 83 a § 83a tr. ř. nebo formou žádosti o vydání věci podle § 78 odst. 1 tr. ř. Prověřovány jsou pak i v řízení před soudem, a to nejen dokazováním listinnými dokumenty o přijatých opatřeních, ale rovněž i výsledkem svědků, zpravidla managementu obžalované právnické osoby či jejich zástupců. Začleněním ust. § 8 odst. 5 do ZTOPO tedy došlo ke zvýšení nároků kladených na orgány činných v trestním řízení k rozsahu prokazovaných skutečností, což v praxi způsobuje prodloužení a celkovou náročnost soudního řízení.

Ačkoliv má právnická osoba možnost nechat aktivitu ohledně zjištění naplnění podmínek dle ust. § 8 odst. 5 ZTOPO na orgánech činných v trestním řízení, v praxi je samozřejmě častější, že právnické osoby orgánům činným v trestním řízení již od zahájení jejího trestního stíhání, případně i dříve, předkládají důkazy k naplnění podmínek dle ust. § 8 odst. 5 ZTOPO a samy se tak snaží prokázat, že jejich vnitřní kultura a opatření proti páčání trestné činnosti jsou nastavena efektivně a funkčně.

Závěrem lze uvést, že dosavadní praxe není doposud natolik obsáhlá, aby bylo možné učinit zobecňující závěry o tom, jaké konkrétní opatření právnických osob bude považováno za dostatečné k naplnění podmínek dle ust. § 8 odst. 5 ZTOPO. Lze však předpokládat, že se ani soudy nespokojí s formální existencí zavedených CP a CMS a prokázaným zaškolením zaměstnanců na těchto programech. Zároveň lze doufat, že soudy ve své rozhodovací praxi neaprobují bez dalšího limity, o jejichž nastavení se pokouší Nejvyšší státní zastupitelství. Podmínky a předpoklady obsažené v Metodice NSZ lze vnímat spíše jako vytyčení ideálů CP a CMS, ke kterým se však v rámci aktuální hospodářské a obchodní praxe většina právnických osob blíží pouze velmi pomalu. Rozhodovací praxe soudů by měla reflektovat reálné personální, hospodářské, ale také finanční podmínky jednotlivých právnických osob a v jejich rámci hodnotit nastavení a realizaci CP a CMS vždy s přihlédnutím ke konkrétnímu případu a konkrétní osobě.

JUDr. Barbora Martinková,
advokátka

JUDr. Michaela Lukovská,
advokátka

[Trojan, Doleček a partneři, advokátní kancelář s.r.o.](#)

Hvězdova 1716/2b
140 00 Praha 4

e-mail: barbora.martinkova@tdpa.cz

e-mail: michaela.lukovska@tdpa.cz

[1] Usnesení Nejvyššího soudu ČR č.j. 6 Tdo 1332/2018 ze dne 21.11.2018

[2] srov. Šámal, P. K trestní odpovědnosti právnických osob po novele provedené zákonem č. [183/2016](#) Sb. Trestněprávní revue, 2016, č. 11 12, s. 247

Další články:

- [Prekluze důvodu neplatnosti VH](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [TOP 5 judikátů z korporátního práva za rok 2025](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [SCHEJBAL& PARTNERS stáli u získání jedné z prvních licencí dle MiCA v ČR](#)
- [Proč dnes více než polovina M&A transakcí ve střední Evropě nekončí podpisem](#)
- [Přehnaná, nebo důvodná prevence? Zajištění a utvrzení závazků v praxi](#)
- [Návrh nového zákona o digitální ekonomice](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 30.: Jednání za s.r.o. - zápis jednatelského oprávnění do obchodního rejstříku](#)
- [Prověřování zahraničních investic a kybernetická regulace: řízená služba jako nová transakční proměnná](#)